

Timo Harju: Ijoen elinkautinen

Vähän semmonen rapumainen olo tiiäkkö
että yrittää kiivetä sangosta
ja muut yrittää kiskoa takasin.

Mä en oo aamusin kauheen puhelias.
Siitä on hirmu kauan ku Alpo kuoli.

Heikkiä ei enää ole.

Iivaaran kylessä on Ijoen alkulähde
joku muisto.
Sinne kävellään retkeilypolkua pitkin.
Mukavaa kangasta.
Se on ylin puro. Toiselta puolelta menee purot Venäjälle.
Siinähan tietenki saa ylämäkeen tallustaa
aika pitkään, en todellakaan ole mikään retkeilijä,
puuton laki 470 metriä. Sieltä näkee
kauas. Hyvät mustikkamaat. On harmittanu
ku ei ollu keruuvälineitä, on vaan pitäny suuhun kuokkia
niinku karhutki tekee.
Paula-myrsky on kaatanu puut
ni sinne ei pääse

semmonen

puro

vaatimaton

kirkasta

vettähan se on

ku pohjavettä pulppuaa

hyvältäähän se

maistuu

sieltä

virtaa

kiviä,
kiviä, kivistä,
kiviä, kiviin, kiviä,
kuplia,

joki virtaa. piste.

Ranta on muutoskohta.
Kaikki rannat on mettiintyneet ku ei oo elikoita.

Voi piru ku tuossa ois hyvä venelautapuu:
ei ihan vesilätäköissä vaan puolivälissä
ainaki seittemän metriä ettei oo oksia.
Siinähan pittäis olla paljon tekemistä
ennen ku sitä pääsee köliä panemaata.
Pittäis olla hyvä sahuri
liuhkia vene 11 millistä lautaa
jos se mennee 13 milliin
se on melko raskas.
Ku saapi sahattua ne lauvat
niitähä kannattaapi tuota
tapulissa pittää että ne kuivaa.
Kaaripuut ennen kaativat
ja panivat narulla latvasta maahan kiinni.
Köli
sehän pittää sitte
kölipuukaan ei liian pitkään saa mennä tasasuoraan
justiin ku pannaan ne aihiot
saattaa olla ihan muutamasta sentistä kiinni.
Ja ainaki tämmöselle perämiehelle porerimat.
Vene ei saa olla mikkään päkyrä
ei tartte ku mellaa näyttää ni se kääntyy.
Ei ne taho ne ensimmäiset venneet onnistua sillai että.
Oon minä kuus teheny.

Limisaumavene monta vuossataa
ei se oo paljo muuttunu.
Savolainen on pikkusen erilainen ku täällä
ja täällä on erilainen ku Oulujoella.
Se on se keulamalli ja miten se lähee.
Ne on kehittyneet vesistön ja tarpeen mukaan
nämä paikalliset on työveneitä missä voi seisoa ja touhuta.
Illalla ku olin panemassa nukkumaata
muistin että lopuksi tervalla.

Vene ui
vadelmat ei oo lisyssä.
On iso vesi.
Helpottaa soutua
ja helpottaa melomista
mutta vaikeuttaa rantaan pääsyä.

Mua on hämmästyttäny
hiekkamaa ja harjut
en tienny että sellaista on.

Vesi liikkuu toisesta kohtaa syvältä ja paineella
ja toisesta kohtaa voimakkaasti mutta hitaasti.
On äärimmäisen lohuttavaa että se liikkuu koko ajan.
Akanvirroissa vesi pyörii, miten se voi lähteä eri suuntaan
mutta se lähtee
jos mela osuu sopivasti pyörteeseen
mela menee tyhjään
jokihan on samanlainen ku nuotio.
Mun täytyy sanoa että
on jännää että koski voi liplattaa.
Ku joki rupee jäätymään menee hilettä ja joki helisee
siellä menee pieniä jäähileitä, menee toisiaan vasten.
Paljon näkee semmost niinku
ryöpsähteevää eteenpäin menemistä

ja sitte niinku pudotus, sairaan hieno ristiaallokko,
kierteitä, kiven kohalla vaahdot, koski tanssii, matka se
vaan menee ja menee niinku kassahihna tai juoksumatto, sateella, elämä,
kuplia silleen, tämösiä,
mä en osaa nyt kuplista puhua tämän enempää,
herkkyys ja pehmeys
sateella vesi tulee alas näin
horizontaalisuunta ja vertikaalisuunta
mikä on tosi siistiä
yksi vesipisara joka lähtee lentämään
pelko ja pelot
ku on selin eikä näe
keskityt perämiehen ohjeisiin ja tekemiseen.

Tuntu aluksi ouvolta ku liikku holtittomasti ne aivot.
Souva huopaa souva huopaa perkele.
Soutaa päkyyttää vaikka kuuhun asti.
Oon meltannu sitä.
Mulla oli eilen supermötöstäjä veneessä.
Oliko teillä edes airoja mukana?
Oli meillä sen verran että saatiin kiveen katki.
Outoa hommaa mihin tämä soutaminen ottaa.
Mulla ei oo perse vielä märkä! Mulla on!
Pieni tilkka vettä perseen alla pitää mielen virkeänä!
Ja vielä ne veden äänet jotka tulee airoista.
Sitte tuota
justiin se rytmi.
Se tuntuu jälkeenpäin kehossa vielä
tulee ajatuksia joille ei normaalisti ole tilaa.
Tää on niinku äärimmäisen toimiva kupla:
nuku syö melo syö sauno toista, monen ikäsiä ihmisiä
sääskiin pitää suhtautua että neki on osa tätä systeemiä.
Siitä mielestä me äskettäin justiin puhuttiin
mulle tulee mieleen tientynlainen avoimuus
jotenkin sellanen yhdessä tekeminen.

Me ollaan Iijoen elinkautisessa.

Onhan se niinku rauhan maisema
vuosisatojen ajan ollaan kuunneltu
joki on semmonen kodin ääni niinku
kalenteri ja kahvinkeitin joka vuosi erilainen.
Tässä kuuskymmentä vuotta vettä sanosin
yheksänkymmentä ylimmillään.
Näkis tarkkaan luukkuvirtaukset ku kattois netistä.
On hyvä katsoa joelle joka päivä.
Tietää koska syys alkaa ja koska kevät
Mutta katsotaan mitä joki sanoo huomenna.
Sielunmaisemaa on vaikea kuvailla
kun se on ihmisen ympärillä ja sisällä.
Mato pureutuu maisemaan
tulee mieleen matalat, kiemurtelevat asiat:
aaltojen ja virran muoto on niinku madon liikettä
aaltojen muoto riippuu siitä
kumpaan suuntaan tuulee.
Ku puskee vastaan ni se aalto nousee.
Vesi menee rantapusikoita pitkin
tuuli liikkuu jokilaaksoa pitkin
muistan aina ku veli hukku
miksi se lähti pukkimaan suksilla?
Miksi se siilasi suksilla siihen kaljamaan?
Arkut oli sillon auki. Kymmenvuotias.
Sillä oli ihan punaset posket.
Mä en haluais lähteä
mä en haluais lähteä.
Luottamusharjoitus
se että anto vaan virran viedä.
Monesti on että minä hallitsen tätä
kaikkea kaksin käsin.
Tunnet veden
tunnet veden väreilyt

kuulet sen kuohunnan lähestyvän
joki keinuttaa suppilautaa
kivi meni oikean korvan ohi
keho laajenee
vesi tunnistaa veden
siinä alko viheltelemään ja kurottelemaan
kutsuntahuuto
häpeästä pääseminen
en tiedä uskonko Jumalaan vai mihin uskon
mutta viheltely ja laulu,
kutsunta
selällään suppilaudan päällä,
mä olin pioneerina
kukaan ei sanonu mitä pitää tehdä
kajakilla on niitä peilejä liikaa
vaikka ne on vaan omat lukot
veneellä sä joudut kattomaan tulevaisuuten
ku olet vastuussa veneestä ja toisista
suppilaudalla näet vaan sen metrin
pitää suunnata aaltoihin
se on pienistä liikkeistä kiinni ja vedestä.
Sit se oli ihan mahtavaa ku se pudotti
minut myös. Haluaisin ajatella että Joki pudotti.
Et jos sä käyt ylpeilemään ni käyt lankeemuksen edellä
vai mitä noita sanontoja on.

Kyllä.

Selällään niinku se taivas.
Ei kaksytkuus vuotta virtaa rannoilla,
kaikki taukopaikat ja kuviot.
Näet vaan taivaan hetken.
Tullee iso käsi ja raapase.

Jaaha, tulva vei minun hienon rautapatani.

Jaaha, tulva toi minulle kaksi laituria.
Ku vesi nousee ni sitte se nousee.
Kotoisaa palata tulvauutisoinnin pariin.
Länsirannan tie ku on poikki ni sitte on kova tulva.
Sitte ylämailta sulaa lumet ja ei tämä ollu vielä tässä.

Välillä on mutkasta, erittäinki mutkasta
ja välillä kevyempää ja kuivempaa
maksimaalista kannattelua jotenki.
Ja sit jotku ulkopuoliset tyypit
tulee niinku nää vesilaitokset
ja pitää vaan löytää miten me voitais jatkaa kuitenkin.
Hups menin kivelle ja näin.
Että mitä se ns. täydellisyys sitte on?
Joki on armollinen,
Joella on jotain semmosia raskaita, pitkiä,
tosi märkiä kaislajuttuja lähtee päästä roikkumaan,
hihat jatkuu loputtomiin
se ei ole tälleen suorassa
vaan tälleen köyryssä
kädet suuntaa eteenpäin
sormet on avonaiset
ne kuplii, ei ne kupli vaan ne liplattaa.
Se on tosi iso.
Sit ihmiset luulee
että se on pelottava.
Sit se on tietty sininen.
Sitä surettaa ihmisten teot.
Usvat nousee loppukesästä
elokuun lopussa alkaa hämärtää
Joki on tumma ja tuoksuu.
Se varmaan sanois että olkaa viisaita.
Pitäskö perusttaa semmonen kansanliike että
Joen puolesta ry, ei ainoastaan vaelluskalojen puolesta.
Siinähan määriteltäisiin mikä Joki on.

Jos Joki kärsii ni se saa korvauksen
jos Joella on juridiset oikeudet.
Se on niinku kaikesta huolimatta vielä olemassa
vaikka ihminen on tehny parhaansa.
Me ollaan vaan virran vieraita.

Ihan pikkuporukalla

hys

hys

etittiin.

Se oli edellisenä kesänä

hillassa lähteny

autolle

eikä ollu enää löytyny.

Se löyty risukasasta.

Jalat vaan näky.

Vissiin se oli yrittäny mennä suojaan.

Sä et ehi kissaa sanoa ku sulla on kupoli kiinni kivessä.

Se pamahtaa, sä et tunne sitä kylmää. Ku mää kelluskelin

jalat edellä ni mietin että ei oo kylmää.

Salpautuu hengitys ja sit sä oot siellä

haukot ku kala kuivalla maalla,

siellä ei karvahaalarit auta.

Äärghuuh!

Oot saanu pään pintaan, etkä saa kuitenkaan henkeä

koska on kylmä.

Järvisätkin asuu pinnan alla.

Järvisätkin syö melojien meloja.

Se on tosi ovela koska se houkuttelee

valkoisilla kukilla luokseen

ja kietoutuu melan ympäri.

Järvisätkin on jotenkin salakavala.

Ihan koska vaan se haluaa kiusatata.

Oon joutunu järvisätkimen valtaan Livojoella.

Järvisätkin on merenneidon ja leinikin sukulainen.

Järvisätkin yritti hukuttaa minut.

Järvisätkin on putkilokasvi.

Pinnan alla on haus Kempaa:

merenneitoni, järvisätkimeni ja minä.

Pinnan alla on myös kiviä

Kivet on mukavia.

Sitte on niitä lehmänselkäkiviä.

Parikymmentä senttiä pinnan alla on pahin kaataja.

Jos juutut siihen ni oot.

Märkää. Kyllä.

Kivet tekee kaikki joen muodot, aallot, pärskyt,
riippuu kiven muodosta miten vesi ilmestyy meille.

Se minkälainen ääni joella on
riippuu siitä minkälaisia kiviä siellä on.

Joki ei kohise jos ei ole kiviä.

Karikot näkyy näi että on röpö vaan
sut pannaan koskeen kellumaan

se oli ihanaa

kivet oli

pyöreitä pylyjä, pehmeitä.

Tämä on Röpöttävä.

Tuo kivi tuossa

antaa vejen korkeudesta riippuen

vähän erilaista ääntä.

Siitä tämä on saanu nimensä.

Heikki oli voi että.

Siinä Ikean pihalla me halata rykkytettiin.

Käsi oli niin suuri että minun käsi katos sinne.

Heikki keräs aina venneeseen naiset.

Leipä oli aina uskomattoman hyvää.

Kuoli äkkiä. Iso vene ja se oli monesti kivissä kiinni.

Kivisimppu oli paikallinen letikka
se oli mahottoman hyvä syötti matteelle.
En tiedä onko sitä siellä enää.
Karit on niin hautautunu mutaan.

Muistakko sää Pönkkä-Alpoa
Se muisi kaikki nää virrat
ja kaikki niien nimet.
Niitä tuohikontteja se teki.

Nimi oli Öykyrä-Paavo
paikallinen kulkusälli Luojalta saaliissa
Pullonpohjajalkapohjat.
Ku se joutu vanhainkotiin välilanssille, se piti huolen
että ku se hauvattiin Riekinkankaaseen se piti huolen
että hauta on portista melkein ensimmäinen hauta.
Ku Öykyrä-Paavo tuomiopäivänä hilstoaa hauvasta ni se ehtii
ensimmäisenä juosta Selepakkaan kahville.

Ja sitte oli Kilkku. Märskäklentta.
Kato Kilkku oli taikuri.
Jokapaikasta alko tulvia piimää.

Matti tietää jokaiselle kohalle nimen.

Joka notkelmalla ja koskella on oma nimi.
Näin tän joen kanssa eletään osaamista.
Meillä on ollu vaan sinne päin nimiä.
Nimet jotka ei oo kartoissa ne katoaa.
Todellisuus on pettymyksiä.
Joki menee.

Jukan kans mä pystyn olemaan
ei tartte peilata
vähän niinku olisin yksin.

Siis Pääatalo on kuvannu sen historian ku me muututtiin
agraariyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi.
Sitäpaitsi se Huonemiehen poika, se on paras.
Waltarihan oli nero, Kalle oli työmies.
On ollu helvetin vaikeaa. Saan luhtua siitä, että Kalleki
on selvinny. Ku teet töitä ni se on mahdollista.
Mutta minun täytyy sanoa että oma isäni
hän ei uskonu omien lastensa mahdollisuuksiin.
Että mitä sinä juokset siellä.
Hän oli ite käyny Haaparannassa.

Lapsuuden suuria huveja oli uitto.
Vanha äiti istu törmällä aina ku me oltiin uimassa.
Kyllä kai se oli hurjaa ku tukkein seassa laskettiin,
roikuttiin tukeissa, juostiin avojaloin takasin ja roikuttiin taas.
Siinä on vanhaäidille ollu huolta.

Mun Mummu on kotosin Varpuvirralla.
Olen osa sukupolvien ketjua ja tota,
mulla on tärkeä tulla tänne.
Elävä Iijoki kuvaa jokivarren elämää.
Joki on ihan omanlainen
vaikka se on samanlainen.

Minun mummo oli uistelemassa tuhatyheksäänsataakymmenen.
Iso lohi oli tarttunu uistimeen ja ne oli saanu sen väsytettyä sivuojaan.
Mummo ja lohi lähti. Parin päivän pääsä mummo palasi ja sillä oli hampaat.

Kuule minä oon köyhän ajan lapsi, ollu soutupoikana.
Poikosenä ku kymppiismies
kelpuutti ni sitä pääsi keski- tai keulamiehenä.
Tiiän sanoa miten asia on, asia.
Se kuulu yleistaitoihin että tukkijätkä pysy tukilla.
Nyt on muuten hyvä siikailima, pilvinen ja hieman tuulee.

Siika oli kuule veijarikala, ui paulanviertä ja etsi reittiä,
selkäevä näky ja jos se löysi reitin ni se meni varmasti
luikahti yli paulan. Oli kuulas ja kirkas yö.

Löydettiin sopivat juuret jolla saatiin kivekset kiinni.
Alapaulaan juurisiteellä kananmunankokosta kiveä sidottiin.

Koskiheitto. Maamies käveli sillä oli siulaköysi,
venemies pukkas niin kauan että köysi oli suorana.
Me saatiin korikaupalla siikoja.

Kyllä oli harmi ku niin hyvä lohi- ja siikajoki meni pilalle.

Merkkinä oli ku rentukka kukki,
rantasipi ku viisti virranvedenpintaa,
ni sillon lohi nousi.

Kun rannan kultakukka aukes
pyyntiin miehen into laukes.

Minä oon paljon kirjottanu runoja tästä joesta.

Se oli valtaväylä.

Ihmiset tunnistettiin veneistä.

Me isän kanssa haettiin matrassikaisloja Sotkajärveltä,

Pitkävartisella viikateella katkottiin juuresta

ja koottiin veneeseen ja kuivattiin.

Se oli jokielämää, nuotiot joka porukalla,

keikkistangossa roikku kattila. Ne oli pulleita ne patjat,
mutta ihmisten luonnollisissa toimissa ne litistyivät kyllä.

Kauppareissut soutaen, Karvosen kauppa oikein ihmeellinen kauppa,

katosta roikku kaikenmoista killuketta. Tuotiin jauhot säkissä
ja piti varoa ettei ne muuttunu taikinaksi ennen ku kotia pääsi.

Sitä vaan että oon Iijoen varrella syntyny savusaunassa
ja Iijoen vedellä pesty ensi kerran.

Se on tuo Pöykiön kuiva, vanha talo, se on entisöity.

Niitä ei nykysin kovin montaa oo jotka on syntyny
savusaunassa Iijoen varrella.

Ku minä oon tullu Kollajalle sain kokea puomipuut.
Kaheksankaheksan uitto loppu.
Kolokytä kuus vuotta, loppujen lopuksi lyhyt aika.
Ei meidän kohdalla enää tehdä latuja, ei joki enää jäädy
se muutos on tapahtunu.

Kyyti lähti!
Ja menopeli lähti!
Mä en hauais lähteä.
Miks pitäis?
Mie vain näin unen
että liiterin vintin orsilla on venelauvat
ja ku mie menin kattomaan ni siellä ne oli.
Heikki oli kuollu jo sillon.

Runoelman sanat on kerätty veneistä ja rannoilta Elävä Iijoki -soudussa 3.-6. 6. 2024.

Sanat on kirjattu ihmisten puheesta käsin muistikirjaan. Lauseita ei ole muutettu muuten kuin asettamalla ne uusiin yhteyksiin toisten ihmisten puheen luo. Joitakin lauseita on leikattu lyhyemmiksi alusta tai lopusta. Muutamassa kohdassa yksittäisiä, puheissa usein toistuneita sanoja on poimittu irralleen ja sommiteltu yhteen.

Puhujat:

Eija Ahonen

Pekka Alakuijala

Johanna Alaraasakka

Matti Alatalo

Jouko Autio

Pasi Haapakangas

Elina Hokkanen

Johanna Kiviniemi

Jorma Kokko

Risto Laine

Tarja Lapinlamppi

Heli-Maria Latola

Erkki Latola

Kirsti Lehtinen

Heli Manninen

Risto Merkkiniemi

Anu Mustonen

Anne Männikkö

Raisa Nikula

Eija Perkainen

Eero Räisänen

Leo Siira

Sisko

Anneli Uusitalo

Paavo Uusitalo

Anita Valkama

Jos olen koukeroisissa muistiinpanoissani hukannut jonkun puhujan nimen, mitä pidän mahdollisena, olen syvästi pahoillani.